

Iványosi-Szabó Tibor

Köszöntő

Orosz László kilencvenéves

Emlékezetes esemény, egy jeles ünnep előtt állunk. Egy születésnap az esetek többségében meghitt, szűkebb körű családi esemény, figyelmesség, kedves megemlékezés. Ez a mostani viszont több, mivel sok száz egykori tanítvány, sok-sok kolléga és tudományos munkájához kapcsolódó jelentős számú munkatárs társul az ünnepelőkhöz: a közeljövőben lesz Orosz László 90 éves.

Tehát mindenképpen indokolt egy kevésbé szokványos megemlékezés, egy köszöntő. Mivel azon szerencsések közé tartozom, aki mindhárom minőségben évtizedeken át szoros kapcsolatban lehetett vele, vállalhatom, hogy valamennyi tisztelője nevében szóljak. A köszöntő szó azonban több értelmet hordoz. Indokolt tehát, ha gondolataim két részre osztom. Elsőként következzenek, mit köszönhetünk Neki. Mivel szertelenül nagy lenne a csokor, ha mindenki ide tűzné emlékei virágait, csak a sajátjaimból markolok.

Számomra leginkább emlékezetes, sőt meghatározó mindaz, amit tanulóként köszönhetek neki. A tanár urat 1948 óta ismerem. Ebben az évben, az egyházi iskolák államosításakor került az egyetemről a Katona József Gimnáziumba. Az előző években tanító piarista tanárok szerepét egy hevenyészve összekapott testület vette át. A többségében idősebb, a váratlan és drasztikus események miatt zavarodott nevelők között feltűnt fiatal tanár magabiztossága és lendületessége minden tanítványa érdeklődését felkeltette tantárgyai iránt. Az első és szokatlan benyomásokat újabbak és maradandók követték. Számomra lenyűgözőek voltak a tankönyvek szövegétől merőben eltérő, gondolatgazdag, választékos, még a humán tantárgyak iránt érzéketlen tanulókat is lekötő magyarázatai. Szabatos, tömör mondatai, csodálatosan szép kiejtése, senki máséra nem hasonlító hanghordozása, beszédének ritka kellemes ritmusa minden magyarórát kiemelt az unalomig szokott iskolai tempóból. Ez azonban csak a külsőség volt. A magyar irodalom szépsége és gazdagsága elemzése során keltek bennünk életre. Ő döbbsített rá, miként kell egy-egy verset, novellát olvasni, milyen ismeretlen világokat képes egy-egy színdarab feltárni. Máig emlékszem az Ember tragédiájáról tartott, több órát felölelő csodálatos elemzésére. Már ahogy egy könyvet kezébe fogott, ahogy lapozott, az is figyelemfelkeltő volt. Minden biztonnal innen ered a könyvek iránti rendkívüli tisztelem, vonzalmam. Igényessége érthetően tanulóival szemben is következetes volt, de észrevételei, bírálati mindig tömörek és találóak voltak. Sohasem volt még a készületlen vagy gyenge tanulókkal szemben sem indulatos, még kevésbé goromba. Csak egyetemistaként – az Égető Eszter regény megjelenése nyomán kiobbantott, ma már elképzelhetetlen botrány során – döbbsített rá, hogy 1952 tavaszán távolról sem volt természetes, sőt nem csekély bátorságot jelentett a háború előtti magyar irodalomról, írókról, köztük Németh Lászlóról kiemelten és rend-

Az írás közzlésével szeretettel köszöntjük a 90 esztendőes Orosz Lászlót. (A Szerk.)

kívül elismerően szólni. Érthető tehát, hogy kiváló tanári adottsága, színes személyisége sokunkra hatott, és példaképünké vált. Döntő szerepe volt abban, hogy a pedagógusi pályát választottam.

Szerencsém úgy hozta, hogy egykori iskolám lett első munkahelyem. Azonnal legkedvesebb tanáraink kollégája lehettem. Különleges élményt jelentett merőben más minőségben, egészen más nézőpontból rácsodálkozni munkájukra, fokozatosan beilleszkedni az időközben összeért, nevéssé vált testületbe. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy Orosz László nemcsak a diákjai szerint volt egyik legkiválóbb az iskola tanárai között, hanem kollégáinak gesztusai, vele kapcsolatos apró megnyilatkozásai is bizonyították kamaszkori ítéleteink helyességét. Ráadásul szinte mindenki nemcsak tisztelte, hanem szerette is. Ez többek között annak volt köszönhető, hogy került a kicsinyes vitákat, a személyeskedő torzsalkodásokat, és minden kollégájával szemben közvetlen, segítőkész volt. Rendkívüli szakmai igényességére, felelősségtudatára, a szűkebb és nagyobb közösség kitartó munkával történő szolgálatára valójában ekkor figyelhettem fel. Már a jelenléte is buzdítást jelentett és felelősségvállalásra készítetett. Egy ilyen markáns személyiség, egy ilyen sokoldalú adottság és az ezek nyomán korán jelentkező szakmai sikerek érthetően nemcsak tiszteletet és nagybecsülést, hanem irigységet is keltettek. Valójában ez az emberi gyengeség eredményezte, hogy a forradalom napjaiban vállalt szerepe alapján megrágalmazták és vizsgálati fogságba juttatták.

Érthető tehát, hogy felnőttként, tanárként is változatlanul nagyra becsültem. Az őt ért méltatlan rágalmak és a teljességgel indokolatlan, sőt kíméletlen eljárások feldolgozásában, a retorziók elviselésében mutatkozott meg igazán emberi nagysága. Sem a rendőrségi vizsgálat, sem a tanítástól való eltiltás, az adminisztrátori tevékenységre való kényszerítés nem törte meg. Bár 1961-ben visszatérhetett a Katona József Gimnáziumba, de a tanulók közé, elé ekkor sem engedték. Csak az iskola könyvtárosa lehetett. Ennek nyomán elevenedik meg bennem az a párhuzam, hogy egyik nagy példaképe, Németh László az üldözések során a kényszerű műfordítást tekintette gályapadnak, ahol viszont még a méltánytalanságok sorának elszenvedésekor is csodálatosan igényes munkát végzett. Ő pedig pályája kettétörésekor nemcsak a kaotikus könyvhalmazból csinált mintaszerű iskolai könyvtárat, hanem a kellő szakismeret érdekében megszerezte a könyvtárosi diplomát is. Tehát nem a véletlen műve volt, hogy a megyei művelődés irányítói — bő tíz évvel később — jól ismervén rendkívüli felkészültségét, ügyszeretét, kiváló intellektusát és szervezőkészségét, rá kívánták bízni a megyei könyvtár igazgatását. A megyei pártbizottságon belül viszont pitiáner figurák úgy érezték, hatalmukat egy „ellenforradalmár”-ral szemben fitogtatni kell, és a régi rágalmak alapján megtorpedózták a kinevezését.

Mivel időközben engedélyezték számára a tanítást, változatlan alázattal és lelkiismeretességgel folytatta tovább ezt a munkáját, ebben találta meg szűkebb és tágabb közösségének a szolgálatát. Szememben ezekben az években emelkedett legnagyobbat. Ekkor tudatosodott bennem, hogy valójában — klasszikus műveltségének megfelelően — egy igazi sztoikus él közöttünk, sugározza emberségét. Őt azonban nem az ataraxia szenvtelensége vezérelte, hanem Seneca magas erkölcsisége és Marcus Aurélius feltétlen kötelességtudata.

Írói, kritikusi, irodalomtörténeti képességeit már egyetemi hallgatóként szakfolyóiratokban bizonyította. Minden adottsága megvolt ahhoz, hogy egyetemi oktatóként vagy kutatóként is alkothasson. Az ismételt és az őt indokolatlanul elmarasztaló döntések meghozóit minősítő retorziók, eltiltások ellenére — egy új szakma elsajátítása, a tanítással kapcsolatos elfoglaltságok mellett — volt energiája széles körű tudományos munka végzésére is. Kortársai között Berzsenyi Dániel és Katona József munkásságának vitán felül ő volt a legjobb ismerője. Filológiai felkészültségét pedig Katona József munkáinak kritikai

közreadása bizonyítja. Eredményeit nemcsak a szaktudományok jeles képviselői becsülik nagyra, hanem a kandidátusi fokozat megszerzése is érzékelteti, hogy az irodalomtudományokat maradandó művekkel gazdagította.

Már korábbi tevékenysége, több feldolgozása felkeltette bennem városunk kulturális múltja iránti érdeklődést. Valójában ez irányú munkássága ösztönzött pályamódosításra. Bár megfosztották annak lehetőségétől, hogy „iskolát teremtsen”, mindvégig szükségét érezte annak, hogy minél több embert vonjon be az alkotó tevékenységbe. Amikor szerkesztőként városunk iskolai színjatszásának föltárása érdekében tettem próbálkozásokat, ő hívta fel figyelmem Holczer József piarista tanárra, aki egy kiváló feldolgozásban adta közre egykori iskolájuk eredményeit. Külön emlékezetes lett számomra az a tanulmánya, amelyben Szokolay Hártó János várostörténetét elemezte, amit a megyei levéltár közre is adott. Ebben tárgyilagossága, a sablonok, előítélet nélküli vizsgálódó szelleme fogott meg. Kortársaival együtt sem a szerzőről, sem várostörténetéről nem volt jó a véleményem. Orosz László feldolgozása döbentett rá, hogy még egy ilyen munkában is lehetnek figyelme méltó értékek.

Együttműködésünk utolsó epizódja városunk XVII. századi művelődéstörténetéhez, irodalmához kapcsolódik. Jeles munkájának, *Kecskemét irodalmi örökségének* alapján figyeltem fel a szegényes anyagra, és kezdtem kigyűjteni az egykori nyilvántartások lapjaira feljegyzett verseket, verstördékeket. Ezeket viszont csak az ő alapos és áldozatos filológiai munkája emelte be a cívisváros kora újkori irodalmi értékei közé. Ő tárta fel, mely kortárs költők, írók, milyen egyházi és világi személyek határozták meg a korabeli iskolák oktatását, kik hatottak az akkori Kecskemét szellemi életére. Ő fedezte fel, hogy a köztük legszebb, legértékesebb vers irodalmi körökben mindaddig ismeretlen volt, és ő közölte azt először az egyik országos szaklapban. E téren is sokszoros hálával és köszönettel tartozom neki.

Egykori tanítványai és kollégái hálájuknak és nagyrabecsülésüknek még tágabb, még színesebb csokrait tudnák összeállítani.

A köszöntés szó másik jelentése magában rejti a jókívánságok megfogalmazását is.

Kedves Tanár Úr!

Nemcsak nagy örömünkre, hanem nagy hasznunkra is van a ritka eredményes, az egész magyar irodalmat, városunk művelődését és több generációt gazdagító életed, színes egyéniséged, példamutató emberi helytállásod. Akiknek nevében most Hozzád fordultam, együtt kívánjuk, hogy maradj még sok éven át köztünk és családod körében.

Isten éltesen sokáig erőben és egészségben!